

dr hab. Anna Rakowska, prof. UŁ
Katedra Prawa Konstytucyjnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Łódzkiego

Łódź, 14 listopada 2023 r.

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PANI MARII WINOGRODZKIEJ

z tytułu: *Zmniejszenie świadczeń byłych pracowników organów
bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin
– podstawy konstytucyjne a praktyka,*

przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Chmaja

1. Uwagi wstępne

Niniejszą recenzję sporządziłam w związku z wyznaczeniem mnie przez recenzentką rozprawy doktorskiej pani mgr Marii Winogrodzkiej, która przedłożyła rozprawę doktorską zatytułowaną *Zmniejszenie świadczeń byłych pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin – podstawy konstytucyjne a praktyka.*

Zgodnie z art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, rozprawa doktorska powinna prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej może być m.in. oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna. Zgodnie z dalszymi przepisami ustawy, w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora wyznacza się 3 recenzentów; recenzenci sporządzają recenzje rozprawy doktorskiej w terminie 2 miesięcy od dnia jej doręczenia.

* * *

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska liczy 255 strony i jest podzielona na pięć rozdziałów, poprzedzonych wykazem skrótów i wstępem, a zamkniętych zakończeniem, po którym następują bibliografia.

W niniejszej recenzji przedstawiam ocenę rozprawy doktorantki w podziale na część formalną i merytoryczną.

2. Ocena strony formalnej rozprawy doktorskiej

Tytułem wstępu należy wskazać, że pod kątem formalnym przedstawiony doktorat zasługuje na pozytywną ocenę. Rozprawa napisana jest prawidłowym prawniczym językiem, w sposób atrakcyjny i zrozumiały dla czytelnika. Niedociągnięcia językowe lub formalne są bardzo nieliczne.

Jak już wspomniałam, rozprawa doktorska liczy 255 strony i jest podzielona na pięć rozdziałów, poprzedzonych wykazem skrótów i wstępem, a zamkniętych zakończeniem i bibliografią (także rozbudowaną, bo podzieloną na wykazy: aktów normatywnych, orzecznictwa, literatury, opinii prawnych i źródeł internetowych). Taki układ pracy należy ocenić jako uporządkowany logiczny.

Pierwszy z rozdziałów, poświęcony podstawom konstytucyjnym dla dalszych rozważań, liczy 43 strony. Drugi rozdział, w którym Doktorantka omawia rozwiązania wybranych państw byłego bloku komunistycznego – Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz krajów nadbałtyckich – wobec funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa państwa (i który recenzentka uznaje za bardzo interesujący, o czym dalej), zajmuje 36 stron. Trzeci rozdział, zatytułowany: „Geneza i działalność organów bezpieczeństwa państwa oraz proces dekomunizacji” liczy 41 strony, zaś na kolejny, czwarty rozdział, w którym Autorka opisuje i ocenia proces zmniejszania świadczeń po wprowadzeniu ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r., składa się z 36 stron. Piąty rozdział przedstawia procedurę wprowadzania ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. oraz proces zmniejszania świadczeń byłym pracownikom organów bezpieczeństwa państwa i członkom ich rodzin na podstawie tej właśnie nowelizacji - na 42 stronach. Wszystkie rozdziały dzielą się na podrozdziały (od 3 do 6), co ocenić należy jako potrzebne, a zarazem wystarczające dla przejrzystości treści rozprawy.

Należy zaznaczyć, że z uwagi na podejmowane w pracy wątki zrozumiałe są niewielkie dysproporcje między poszczególnymi rozdziałami. Dysproporcje te zresztą rzeczywiście nie są duże.

Merytoryczna ocena zawartości poszczególnych rozdziałów zostanie przeprowadzona w dalszej części recenzji

Jednoznacznie pozytywnie należy ocenić wstęp do dysertacji, gdzie Doktorantka w sposób interdyscyplinarny, wielowątkowy i atrakcyjny dla

czytelnika wyjaśniła przyczyny wyboru tematu, jego znaczenie, a także wymieniła metody badawcze, które stosowała następnie w analizie podjętych zagadnień. We wstępie został także przedstawiony plan dalszych rozważań, w tym Doktorantka przedstawia zwięźle treść poszczególnych rozdziałów i związek między nimi. To z pewnością ułatwia i porządkuje dalszą lekturę.

Z kolei po zakończeniu, zawierającym wnioski z prowadzonej analizy, Doktorantka umieściła obszerną bibliografię wykorzystaną przy pisaniu monografii, która obejmuje: 51 aktów normatywnych, 69 orzeczeń różnych sądów, 293 pozycje literatury (w tym też obcojęzycznej), 21 opinii prawnych, a także szereg innych źródeł. Doktorantka wykorzystywała orzeczenia, w tym Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i innych sądów (naczelnego sądu administracyjnego, sądów apelacyjnych). Posiłkowała się wieloma aktami prawnymi: tak obowiązującymi, jak i o znaczeniu historycznym, czy mającymi charakter tzw. miękkiego prawa międzynarodowego.

Tak szerokie wykorzystanie źródeł i piśmiennictwa z pewnością zasługuje na pochwałę. Warto podkreślić, że istotną wartością jest wielowarstwowość dysertacji (dogmatyczna analiza zasad konstytucyjnych i regulacji wolności i praw człowieka, analiza historyczna, socjologiczna, prawnoporównawcza), która także generuje potrzebę korzystania z różnorodnej literatury, czemu – w ocenie recenzentki – Autorka sprostała.

Usterki językowe są niezwykle rzadkie (można ocenić, że niemal w pracy nie występują), w żadnym razie nie wpływają na wysoką pozytywną ocenę formalnoprawną recenzowanej pracy.

Przypisy Doktorantka sporządziła w prawidłowy sposób, są one często obszerne, uzupełniają treść rozważań.

3. Wybór tematu dysertacji

Doktorantka jako temat swojej dysertacji wybrała problem zmniejszenia świadczeń byłych pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin. W Polsce, mimo upływu niemal ćwierć wieku od okresu przemian ustrojowych, jest to zagadnienie ciągle aktualne, a na skutek uchwalenia w 2016 r. drugiej już (po 2009 r.) ustawy obniżającej te świadczenia – ciągle też obecny w orzecznictwie sądów ubezpieczeń społecznych i sądów administracyjnych oraz Sądu Najwyższego.

Zapewne inspiracją do podjęcia tematu był fakt, że na mocy ustawy nowelizującej ustawę o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin z 16 grudnia 2016 r., w szczególności jej art. 1, ustawodawca wprowadził do porządku prawnego drugą już (po ustawie z 23 stycznia 2009 r.) regulację sprowadzającą się do obniżenia rent i emerytur osobom, które pełniły służbę w organach bezpieczeństwa PRL. Ustawa nowelizująca, definiując w dodanym do ustawy nowelizowanej art. 13b nowe pojęcie „służby na rzecz państwa totalitarnego”, drastycznie obniżyła świadczenia emerytalne, przyjmując w nowym art. 15c, iż w przypadku osoby, która pełniła „służbę na rzecz totalitarnego państwa” i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., emerytura wynosi: 0% podstawy wymiaru – za każdy rok „służby na rzecz totalitarnego państwa” oraz 2,6 podstawy wymiaru – za każdy rok służby lub okresów równorzędnych ze służbą, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 1, 1a oraz 2-4 ustawy nowelizowanej. Zgodnie z nowelizacją, emerytury nie podwyższa się zgodnie z art. 15 ust. 2 i 3 ustawy nowelizowanej, jeżeli okoliczności uzasadniające podwyższenie wystąpiły w związku z pełnieniem służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b. Jednocześnie ustawodawca wprowadził drastyczne ograniczenie, iż wysokość emerytury ustalonej zgodnie z art. 15c ust. 1 i 2 nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Ta regulacja spowodowała także niemożność uwzględnienia ponad wyznaczony przez ustawodawcę limit, przy obliczaniu emerytury, także okresów zatrudnienia poza służbą mundurową i innych, o których mowa w art. 14 ustawy emerytalnej, które dotychczas doliczało się do wysługi emerytalnej i podwyższały one emeryturę o 1,3% podstawy jej wymiaru. Co więcej, ustawodawca, na mocy nowelizacji z 16 grudnia 2016 r. uchylił także wynikającą z dotychczasowego 15b ust. 2 zasadę, że w przypadku osoby, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r. odpowiednio stosuje się m.in. art. 15 ust. 4, stanowiący, że emeryturę podwyższa się o 15% podstawy wymiaru emerytowi, którego inwalidztwo pozostaje w

związku ze służbą. Obecnie nowy art. 15c ust. 2 stanowi, że odpowiednio stosuje się art. 14 i art. 15 ust. 1–3a, 5 i 6, przy czym emerytura nie podwyższa się zgodnie z art. 15 ust. 2 i 3, jeżeli okoliczności uzasadniające podwyższenie wystąpiły w związku z pełnieniem służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b

Ustawa nowelizująca uregulowała także tryb postępowania w sprawie wydania decyzji ustalających na nowo wysokość świadczeń, ustaliła, że od decyzji przysługuje prawo odwołania do właściwego sądu wg przepisów k.p.c., a także, że złożenie odwołania od decyzji nie wstrzymuje jej wykonania. Wprowadziła także pewne wyjątki, w tym art. 8a, art. 15c ust. 5 i 6, art. 22a ust. 5 i 6, art. 24a pkt 4, 5 i 6.

Należy wspomnieć, że w poprzedzających ustawę nowelizującą z 16 grudnia 2016 r. rozwiązaniach przyjętych w 2009 r. obniżono wskaźnik podstawy wymiaru emerytury za każdy rok służby w organach bezpieczeństwa państwa do 1990 r. z 2,6% do 0,7%, co wynikało z przyjętego założenia, że te prawa zostały nabyte niesłusznie z punktu widzenia aktualnej oceny działalności tych instytucji, co miało służyć usunięciu niesprawiedliwości społecznej.

Rozwiązania przyjęte w 2016 r. spotkały się z krytyką, zarówno na etapie procesu legislacyjnego (opinie do projektu ustawy), jak i po jej uchwaleniu (opinie ekspertów, opinie organizacji, których celem statutowym jest ochrona wolności i praw człowieka, ale także orzecznictwo sądowe).

Doktorantka w pracy podjęła więc palący, nawracający problem społeczny, dlatego wybrany temat jest aktualny i „żywy”. Jest także o tyle wartościowy, że warunkuje konieczność wyrażania własnych poglądów i ocen (od czego Pani Magister się nie uchyla). Jego opracowanie wymagało analizy wielu źródeł, opinii, a także praktyki orzecznictwa. Na „rynku” prawniczym brakuje nadto całościowego opracowania tematu.

Z tych wszystkich przyczyn wybór tematu przez panią Marie Winogrodzką zasługuje na pełną aprobatę.

4. Ocena strony merytorycznej rozprawy doktorskiej

Przechodząc do oceny merytorycznej przedstawionej do recenzji pracy, należy w pierwszej kolejności podkreślić jej liczne zalety, do których należą:

1. konsekwentny i logiczny dla czytelnika układ treści;
2. kompletne ujęcie podjętego tematu, z uwzględnieniem zagadnień z pogranicza innych nauk (socjologia, politologia), a także z analizą prawnoporównawczą;
3. sprawne i właściwe posługiwanie się przez Doktorantkę aktami prawnymi, innymi dokumentami i literaturą fachową;
4. łączenie analizy rozwiązań prawnych z ich tłem społecznym, politycznym czy historycznym;
5. celność wniosków wyciąganych z prowadzonych rozważań, a także ich racjonalne uzasadnianie.

Dostrzeżone przez recenzentkę w tym zakresie wady są zdecydowanie nieliczne. To, co nieco utrudniało odbiór początkowych fragmentów pracy, to pewien chaos rozważań, jaki recenzentka dostrzegła w I rozdziale. Doktorantka miesza tam rozważania teoretyczne (analizę przepisów konstytucji) z opisem (także przemieszanym chronologicznie) i oceną (którą chyba należałoby zostawić „na później”) rozwiązań wprowadzanych w 2009 i 2016 r. W rozdziale wprowadzającym lepiej chyba byłoby się skoncentrować jedynie na analizie standardów konstytucyjnych czy prawnomiędzynarodowych, tak by stanowiły one bazę do oceny dokonywanej już w dalszych rozdziałach.

Zarzut ten dotyczy jednak tylko rozdziału I, kolejne są uporządkowane.

Przechodząc do oceny merytorycznej poszczególnych rozdziałów podnieść należy, że pierwszy z nich, poświęcony – jak to ujęła Autorka - podstawom konstytucyjnym, jest ciekawy i merytorycznie poprawny (poza uwagami zgłoszonymi przed chwilą). Ma on niejako charakter wstępny, a Autorka prezentuje w nim zasady konstytucyjne oraz wolności i prawa człowieka, wedle których można przeprowadzić ocenę rozwiązań wprowadzanych w 2009 i w 2016 r. Autorka – zresztą słusznie – podkreśla tu znaczenie m.in. zasady sprawiedliwości społecznej, godności człowieka, prawa do zabezpieczenia społecznego, zasady równości i niedyskryminacji.

Jak wspomniano, w ocenie recenzentki w rozdziale I warto byłoby pozostawić rozważania natury konstytucyjnej (może uzupełnione o analizę właściwych przepisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka), zaś opis i ocenę obniżenia świadczeń emerytalno-rentowych funkcjonariuszy w 2009 i 2016 r. omówić całościowo w dalszych rozdziałach.

Rozdział drugi, w którym Doktorantka omawia rozwiązania wybranych państw byłego bloku komunistycznego – Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz krajów nadbałtyckich – wobec funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa państwa, recenzentka uznaje za bardzo interesujący i za istotną „wartość dodaną” pracy. Jego przedmiotem jest model rozliczenia z przeszłością w wybranych państwach bloku wschodniego po upadku komunizmu. Rozdział ten jest przygotowany w pełni poprawnie. Doktorantka nie tylko omawia rozwiązania przyjmowane na przestrzeni lat w różnych państwach, w których dokonywano rozliczeń z przeszłością, ale także je ocenia: wskazuje, którzy ustawodawcy, według niej, przeprowadzili procesy dekomunizacji czy lustracji w sposób zasługujący w jej opinii na aprobatę. Analiza prowadzona w tym rozdziale nie ogranicza się jednocześnie jedynie do rozważań natury prawnej; Pani magister opisuje bowiem także tło historyczne i społeczne wprowadzanych w tym zakresie rozwiązań, a także trudności (niszczenie materiałów służb, potrzeby służb nowo powstających). Rozdział II należy ocenić więc jako ciekawy i pod każdym względem poprawny

Rozdział trzeci, zatytułowany: „Geneza i działalność organów bezpieczeństwa państwa oraz proces dekomunizacji” jest niezwykle potrzebny dla zupełności rozważań prowadzonych w dysertacji i – jak pozostałe rozdziały – jest przygotowany w sposób prawidłowy. Ma on charakter historyczny, a takie historyczne wprowadzenie jest potrzebne dla zrozumienia opisywanych dalej, wprowadzanych przez ustawodawcę w 2009 i 2016 r. rozwiązań prawnych i ich całościowej oceny. Doktorantka sięga w nim do genezy komunistycznego aparatu bezpieczeństwa państwa, który oznacza datą 21 lipca 1944 r., kiedy to w Moskwie powstał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN). Opisuje poszczególne organy zajmujące się bezpieczeństwem państwa w okresie komunistycznym, ich ewolucję i zadania. Wyłuskuje historyczne wydarzenia, które miały wpływ na tę ewolucję, jak np. ucieczkę ppłk. Józefa Światły, pełniącego funkcję zastępcy dyrektora Departamentu X MBP do USA, gdzie uzyskał azyl polityczny. Opisuje relacje między służbami bezpieczeństwa PRL i ZSRR, podkreślając, że radzieckie służby specjalne wytyczały główne kierunki działań operacyjnych dla struktur wywiadu i kontrwywiadu regionu i im przewodziły, a tym samym współpraca ówczesnych służb polskich ze służbami radzieckimi była oparta przede wszystkim na realizacji działań operacyjnych pod ścisłym nadzorem strony radzieckiej. Podkreśla, że jednymi z ważniejszych obszarów zainteresowania aparatu bezpieczeństwa były: walka z Kościołem, likwidacja oporu chłopów przeciwko kolektywizacji, wykrywanie sprawców

sabotaży w zakładach przemysłowych oraz rozwiązywanie powstających organizacji konspiracyjnych. W celach operacyjnych wytwarzano oraz gromadzono szereg fałszywych dokumentów i informacji, które wykorzystywano jako materiał obciążający konkretne osoby.

Należy uznać, że podkreślenie tych wszystkich okoliczności jest ważne, wpływają one bowiem na ocenę rozwiązań przyjmowanych przez ustawodawcę demokratycznego w zakresie rozliczeń z przeszłością.

W tym rozdziale Doktorantka opisuje też reformę sfery bezpieczeństwa państwa po okresie transformacji ustrojowej, w tym proces weryfikacji funkcjonariuszy PRL i powstawania służ Trzeciej Rzeczypospolitej. Ocenia, że weryfikacja miała pozytywny, oczyszczający wpływ na całe środowisko organów bezpieczeństwa państw, ale także pociągnęła ona za sobą również negatywne skutki w postaci osłabienia instytucji i odpływu wykwalifikowanych kadr. Konkluduje, że podczas postępowań weryfikacyjnych popełniono uchybienia i błędy, ale zaznacza, że każdy przypadek wymaga indywidualnej oceny.

W kolejnym, czwartym rozdziale doktoratu Autorka omawia proces zmniejszania świadczeń po uchwaleniu ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r., w szczególności kładąc nacisk na konstytucyjne podstawy unormowań wprowadzających obniżenie świadczeń emerytalno-rentowych funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa państwa i pełniących służbę w organach bezpieczeństwa PRL, pozytywnie zweryfikowanych przez komisje kwalifikacyjne oraz kontynuujących dalszą służbę po 1990 r. Doktorantka analizuje projekt ustawy ostatecznie uchwalonej 23 stycznia 2009 r., zarzuty stawiane temu projektowi oraz prace ustawodawcze. Dalej Autorka przybliża ostatecznie przyjęte regulacje i przeprowadzaną na ich podstawie procedurę obniżania świadczeń oraz orzecznictwo (sądów powszechnych, Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego) dotyczące decyzji na nowo ustalających wysokość świadczeń funkcjonariuszy. Warto zaznaczyć, że pani Maria Winogrodzka dokonuje samodzielnej, krytycznej oceny wprowadzonych rozwiązań, prawidłowo i przekonująco argumentując formułowane wnioski.

Ostatni, piąty rozdział dotyczy procedura uchwalania ustawy nowelizującej ustawę zaopatrzeniową z 16 grudnia 2016 r. oraz procesu zmniejszania świadczeń byłym pracownikom organów bezpieczeństwa państwa i członkom ich rodzin. Rozważania zawarte w tym rozdziale otwiera podrozdział dotyczący wątpliwości konstytucyjnych co do głównych założeń projektu ustawy oraz przebiegu procesu legislacyjnego. Autorka omawia w nim m.in. opinie i analizy, które powstawały

w toku prac legislacyjnych, a także – budzący poważne wątpliwości co do zgodności z konstytucyjną i regulaminem Sejmu – przebieg prac ustawodawczych. Uwagę swoją koncentruje także oczywiście na merytorycznych zarzutach dotyczących uchwalonej 16 grudnia nowelizacji i orzecznictwie sądów w tych sprawach.

Rozdział ten stanowi całościowe omówienie problematyki związanej z płaszczyzną normatywną i praktyczną obniżenia świadczeń funkcjonariuszy od 1 października 2017 r. i rozpatrywaniem odwołań od decyzji ponownie ustalających wysokość świadczeń emerytalno-rentowych z 2017 r. Wiadomo jednak, że wielu funkcjonariuszy z różnych przyczyn (często sprowadzających się do niewiary w odzyskanie świadczeń) nie odwołało się wówczas od decyzji obniżających. Warto postawić pytanie o możliwości prawne przywrócenia im świadczeń po latach, w szczególności, czy mogliby oni ubiegać się o zmianę decyzji na podstawie art. 33 ustawy zaopatrzeniowej?

Drugie pytanie, które warto zgłosić, dotyczy wzajemnego stosunku postępowania z odwołania od decyzji obniżającej, toczącego się przed sądem powszechnym, a tzw. postępowania z art. 8a ustawy zaopatrzeniowej. Czy – w razie wszczęcia przez ubezpieczonego obu tych postępowań – zachodzi między nimi związek? A jeśli tak, to jaki? Czy rozstrzygnięcie którejś z tych spraw wpływa na rozstrzygnięcie drugiej z nich? Pytanie to wynika z faktu, że sądy ubezpieczeń społecznych często pytały powodów, czy złożyli oni do ministra właściwego do spraw wewnętrznych wnioski w trybie art. 8a, odpowiedź na to pytanie jednak w żaden sposób nie wpływała na tok postępowania.

Ciekawe jest też, jak Autorka w ogóle ocenia rozwiązanie przyjęte w art. 8a znowelizowanej ustawy zaopatrzeniowej?

Istotną wartością doktoratu jest Zakończenie i zawarte w nim sprecyzowane i konkretne wnioski. Kolejną niekwestionowaną zaletą dysertacji jest jej interdyscyplinarność i umiejętność Autorki nakładania na siebie rozważań z różnych dyscyplin, co z pewnością istotnie wzbogaca pracę i pozwala czytelnikowi spojrzeć na podejmowane zagadnienia z szerszej perspektywy.

* * *

Konkludując, należy uznać, że rozprawa doktorska Mgr Marii Winogrodzkiej, zatytułowana *Zmniejszenie świadczeń byłych pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin – podstawy konstytucyjne a praktyka*, przygotowana pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Chmaja, stanowi

oryginalne i całościowe rozwiązanie problemu naukowego, a jego Autorka wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa jako dyscypliny naukowej oraz potwierdza nabycie przez Kandydatkę umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzam tym samym, że rozprawa Mgr Marii Winogrodzkiej spełnia warunki ustawowe stawiane pracom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie Autorki do dalszego toku przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, reading "Anne Reusslae". The signature is fluid and cursive, with a large loop at the end of the last name.